

DE CENTRALE BIBLIOTHEEK VAN DE LANDBOUWHOGESCHOOL

TOEN IN 1874 BINNEN HET KADER VAN DE PLAATSELIJKE GEMEENTELIJKE SCHOOL MET landbouwonderwijs begonnen werd, was vrijwel van het eerste begin af een kleine collectie boeken ter ondersteuning van het onderwijs aanwezig. Met het niveau en de omvang van dit landbouwkundige onderwijs steeg mede het niveau en de omvang van deze bibliotheek. Al spoedig droegen belangrijke schenkingen bij tot haar groei: in dit verband mogen met dankbaarheid herdacht worden de schenkingen van Dr. W. C. H. Staring, C. E. de Clercq, Mr. J. P. Amersfoort, P. de Caluwe en E. H. Krelage.

Naarmate naast het onderwijs ook het onderzoek een rol ging spelen, kreeg de bibliotheek steeds meer de dubbele fundamentele functie ten opzichte van onderwijs en onderzoek, die zij tot op heden vervult.

Een belangrijke mijlpaal in de ontwikkeling van de bibliotheek was het jaar 1899 toen voor het eerst het ambt van bibliothecaris vervuld werd door een functionaris, die zijn volle tijd en aandacht hieraan kon besteden. Eveneens een mijlpaal was het jaar 1935 toen een eigen gebouw, speciaal voor de bibliotheek tot stand gekomen, kon worden betrokken.

Na de Tweede Wereldoorlog zette een duidelijke nieuwe fase van expansie en bloei in. De rol die de centrale bibliotheek, met haar verantwoordelijkheid voor de Wageningse bibliotheekvoorziening in haar totaliteit, in het kader van onderwijs en onderzoek thans vervult, zowel plaatselijk als nationaal en internationaal, is met de situatie van vóór de Tweede Wereldoorlog nauwelijks meer te vergelijken.

Als men de functie van de centrale bibliotheek kort wil karakteriseren, dan moet allereerst gewezen worden op de lokale wetenschappelijke literatuurvoorziening ten behoeve van onderwijs en onderzoek, zoals die door de centrale bibliotheek met haar filiaalbibliotheken en in samenwerking met de Afdelingsbibliotheken en bibliotheken van de autonome instituten ter plaatse verzorgd wordt.

Terwijl de ondersteunende rol van de centrale bibliotheek t.a.v. het onderzoek wel duidelijk ligt, is de taak bij het onderwijs dikwijls minder duidelijk.

De bestaande activiteiten die betrekking hebben op het onderwijs, en die speciaal voor de studenten verricht worden, kunnen als volgt worden samengevat:

1 Voor enkele Afdelingen wordt een speciale collectie beheerd van grotere aantallen zogenaamde 'voorgescreven' boeken. Het gaat hier om de uitleenadministratie met het geregeld rappeleren waarvoor de centrale bibliotheek beter geoutilleerd is dan de handbibliotheken. In vele universiteiten en hogescholen in het buitenland is dit een taak die officieel is toegewezen aan de centrale bibliotheek ('reserved book collection' in de U.B. in de Ver. Staten, bijvoorbeeld). Ook in de U.B. Amsterdam begint men met een zogenaamde studentenboekerij nu het nieuwe gebouw klaar is.

2 Daartoe in staat gesteld door een jaarlijkse subsidie van het Landbouwhogeschoolfonds, later door een extra budget van dezelfde hoogte van de Landbouwhogeschool zelf, heeft de centrale bibliotheek een zogenaamde studium generale collectie (boeken en tijdschriften) ter beschikking gekregen. Sinds enige tijd worden de nieuwe titels in de LH-berichten afgedrukt.

3 Door de afdeling collectievorming wordt dikwijls vele jaren lang, vooruitlopende op de inrichting van onderwijs op bepaalde gespecialiseerde gebieden, literatuur verzameld ten behoeve van toekomstig onderwijs.

4 Sinds 1952 worden twee of drie maal per jaar instructiedagen voor bibliotheekgebruik georganiseerd. Deze dagen zijn bedoeld voor die studenten die toe zijn aan het maken van scripties. Het programma van zo'n dag omvat: een algemene inleiding over de centrale bibliotheek, instructie in het gebruik van de UDC en de referaattijdschriften, inleiding in de methoden van literatuuronderzoek en een rondleiding.

Deze dagen worden over het algemeen goed bezocht, hoewel ze geheel facultatief zijn. Na afloop wordt de gelegenheid geboden literatuuronderzoek ten behoeve van een scriptie met assistentie ter plaatse te verrichten.

5 Daarnaast is er elke woensdag gelegenheid om een rondleiding van ongeveer een uur mee te maken. Tevens is er in de vorm van folders inlichtingenmateriaal beschikbaar.

6 In 1966 werd voor het eerst in het kader van een bepaalde serie colleges op één der afdelingen een instructie ingelast over de organisatie van het vastleggen van de literatuurgegevens ten behoeve van eigen onderzoek en de keuze van de daarbij toe te passen selectie-systemen. De bronnen die beschikbaar zijn voor het literatuuronderzoek in het betrokken vak waren daarvóór door de betrokken docent besproken. De belangstelling voor deze, zuiver praktische, instructie op het gebied van werkmethoden was verheugend groot.

Naast de interne functie van de centrale bibliotheek ten aanzien van onderwijs en onderzoek te Wageningen, dient ook op de externe functies, zowel nationaal als internationaal, gewezen te worden.

In de eerste plaats is er de nationale functie omdat deze bibliotheek de grootste gespecialiseerde landbouwbibliotheek is in Nederland. Er wordt dan ook steeds een toenemend beroep op haar gedaan door:

- 1e in Nederland verspreid wonende en werkende oud-alumni van de hogeschool,
- 2e het bedrijfsleven dat direct of indirect met landbouwproductie of landbouwproducten te maken heeft,
- 3e andere wetenschappelijke bibliotheken.

Kwantitatief is deze laatste groep de belangrijkste: gemiddeld 80 post- en telexaanvragen per dag.

Daarnaast speelt onze bibliotheek door haar stimulerende activiteit op het ge-

bied der onderlinge samenwerking (mechanisatie, publikatie, organisatie) der wetenschappelijke bibliotheken in Nederland een duidelijke rol.

In de verzorging van de landbouw-bibliotheekbediening, internationaal gezien, speelt de bibliotheek van het Ministerie van Landbouw van de Verenigde Staten de voornaamste rol, zeker ten aanzien van Noord- en Zuid-Amerika en het Verre Oosten. Voor Europa, Afrika en het Nabije Oosten zijn de drie voornaamste steunpunten: FAO-bibliotheek te Rome, Commonwealth Agricultural Bureaux in Engeland en onze bibliotheek.

Gemeten naar het aantal lopende tijdschriften en series, is onze bibliotheek de vijfde landbouwbibliotheek ter wereld.

Alvorens nader in te gaan op de middelen, die de centrale bibliotheek in staat stellen deze functies uit te oefenen, is het wellicht dienstig iets te zeggen over de organisatie van de Wageningse bibliotheekbediening voorzover deze zich binnen de Landbouwhogeschool afspeelt; de bibliotheken van de te Wageningen gevestigde autonome instituten blijven hier derhalve buiten beschouwing.

De bibliothecaris van de Landbouwhogeschool is verantwoordelijk voor de gehele bibliotheekbediening binnen de hogeschool. Een commissie uit de Senaat, de zogenaamde bibliotheekcommissie, adviseert de Senaat als er vraagstukken inzake de bibliotheekbediening ter tafel komen. De bibliothecaris woont meestal de vergaderingen van deze commissie bij. Voor de dagelijkse gang van zaken staat de bibliothecaris in geregelde verbinding met het bureau van het Bestuur en de afdelingen van dit bureau.

De huidige bibliotheekvoorziening van de Landbouwhogeschool omvat:

- 1 centrale bibliotheek;
- 2 filiaalbibliotheken (deze worden door de centrale bibliotheek ingericht als dit ten dienste van een ruimtelijk geconcentreerde groep Afdelingen, die voor een gedeelte dezelfde literatuur nodig hebben, wenselijk blijkt; tevens biedt dit de gelegenheid tot concentratie van bibliotheektechnische werkzaamheden en tot het vormen van een nuttig contactpunt temidden der Afdelingen met de centrale bibliotheek);
- 3 handbibliotheken van de Afdelingen.

De bibliotheken bedoeld onder 1 en 2 staan onder rechtstreeks beheer van de

bibliothecaris. Wat de organisatorische situatie ten aanzien van de groep onder 3 betreft, kan het volgende worden opgemerkt: in principe behoren de handbibliotheken onder het beheer van de Afdelingsbeheerder, terwijl wat bibliotheektechnische zaken betreft de bibliothecaris dikwijls als adviseur optreedt.

Als zich, door welke omstandigheden dan ook, concentraties van handbibliotheken voordoen, dan groeit zulk een combinatie door de hoeveelheid aldaar te verrichten bibliotheektechnische arbeid uit tot een bibliotheekbedrijf, vergelijkbaar met een filiaalbibliotheek; in zulke gevallen dient de beheersvorm aan de nieuwe situatie aangepast te worden.

Tenslotte dient vermeld te worden dat op de centrale bibliotheek een aantal werkzaamheden ten behoeve van de Afdelingsbibliotheken verricht wordt te weten centrale besteladministratie, centrale registratie van de binnenkomst der tijdschriftafleveringen, centrale catalogisering, centraal leenaanvragen verzenden naar binnen- en buitenland, eventueel per telex, het geven van adviezen op het gebied van bibliotheekinrichting, inrichting van ontsluitingssystemen, toepassing van reproductietechnieken, toepassing van de Universele Decimale Classificatie, adviezen over leesapparaten en tenslotte het organiseren van een jaarlijkse bijeenkomst van een voorlichtend karakter.

Tot de middelen die de centrale bibliotheek in staat stellen haar functie te vervullen, behoren in de allereerste plaats de collecties.

De veelzijdige collecties van de centrale bibliotheek en haar filiaalbibliotheken op het gebied van de land-, tuin- en bosbouw en van de basisvakken op de terreinen van de natuurwetenschappen en de sociale wetenschappen worden opgebouwd in evenwicht met, en voorzover het gespecialiseerde onderwerpen betreft, aanvullend op, de gespecialiseerde collecties der Afdelingsbibliotheken.

Speciale aandacht wordt gewijd aan die gespecialiseerde gebieden waarvoor geen (of nog geen) Afdeling aan de hogeschool is, maar op welke gebieden al wel, komende van de zijde van de gespecialiseerde instituten in het buitenland, een stroom van literatuur geproduceerd wordt. Het verzamelen van zulke literatuur wordt voortgezet tot dat een nieuwe Afdeling op het betreffende gebied wordt opgericht. De wetenschappelijke onderzoekers van zulk een nieuwe Afdeling vinden dan de literatuur van de periode voor de oprichting van die Afdeling in

onze collectie bijeen. Ook wordt er voortdurend gelet op uitgaven die voor meer dan één Afdeling van belang zijn (hetgeen dikwijls met tijdschriften het geval is), welke uitgaven dan in ieder geval éénmaal door de centrale bibliotheek aangeschaft worden.

Een ander collectiegebied zijn de bestaande hiaten in tijdschriftenseries. Dan wordt getracht een zo volledig mogelijke collectie van de Nederlandse landbouwliteratuur te verzamelen, althans voorzover deze voor onderwijs en onderzoek van belang is. Ook kunnen gegevens omtrent het bezit van andere (buitenlandse) landbouwbibliotheken waardevolle bronnen zijn, weshalve ook op dit terrein materiaal verzameld wordt.

Het in stand houden van 1500 ruilrelaties (waarvan 1200 buitenlandse) levert een constante stroom van recente literatuur uit alle delen van de wereld op. Waar geen ruil mogelijk is, wordt via de boekhandel in binnen- en buitenland gekocht.

Aanvragen voor landbouwliteratuur die blijkens het interbibliothecaire leenverkeer door andere Nederlandse bibliotheken niet gehonoreerd kunnen worden, wijzen op lacunes in het Nederlandse bezit aan buitenlandse landbouwliteratuur, die dan dezerzijds aangevuld worden. Voor de studenten staat bovendien ter beschikking de zogenaamde studium generale collectie en is in opbouw de collectie van de voorgeschreven studieboeken. Voor het diepgaande literatuuronderzoek, zoals dat nodig is ter voorbereiding en begeleiding van wetenschappelijk onderzoek, is van primair belang de unieke collectie eenmalige en lopende bibliografieën.

Dankzij haar vooraanstaande rol in de internationale vereniging van landbouwbibliothecarissen en -documentalisten beschikt de centrale bibliotheek over een internationaal net van relaties waardoor ook moeilijk verkrijgbaar materiaal uit het buitenland toch dikwijls voor aanvragers bemachtigd kan worden. Vervolgens heeft de centrale bibliotheek de status van Nederlandse 'deposit-library' voor de FAO en Nederlandse 'repository-library' van het U.S. Department of Agriculture en is diensgevolge in het bezit van bijzonder goed voorzienie collecties van de publikaties van beide genoemde instanties. Tenslotte moge gewe-

zen worden op de importante sector van oudere landbouw-botanische literatuur en de collectie van oude kaarten.

De ontsluiting van al deze collecties inclusief filiaal- en Afdelingsbibliotheken (ongeveer een half miljoen delen) geschiedt door middel van de instandhouding van 10 hoofdcatalogi (toegang gevende niet alleen tot de collecties van de centrale bibliotheek, maar ook tot die van de filiaal-, Afdelings- en (althans gedeeltelijk) de instituutsbibliotheken) met tezamen meer dan een half miljoen kaartjes. Behalve de gewone alfabetische catalogi voor boeken en voor tijdschriften zijn daarvan in de eerste plaats te noemen:

1 de systematische catalogus voor boeken, die per onderwerp gerangschikt, volgens de Universele Decimale Classificatie, toegang geeft tot de inhoud van de boeken. Deze catalogus gaat terug tot de boeken, die in 1935 werden aangeschaft.

2 de systematische catalogus voor tijdschriften, die hetzelfde doet voor alle tijdschriften en series in hun geheel.

3 een geografische catalogus voor boeken, die toegang geeft tot de geografische bepaaldheid van de onderwerpen van de boeken en

4 een geografische catalogus voor tijdschriften, die de tijdschriften en series indeelt naar het land van uitgave.

Ter beantwoording van een vraag naar literatuur over een speciaal onderwerp zijn de bovengenoemde catalogi maar ten dele toereikend omdat zij wel gegevens over boeken en tijdschriften als zodanig bevatten, maar niet over tijdschriftartikelen. Als men dus tijdschriftartikelen in zijn literatuuronderzoek wil betrekken, staat allereerst als beginpunt ter beschikking het zogenaamde bibliografieënregister. In dit register, dat in kaartvorm wordt samengesteld, worden alle gegevens over echte bibliografieën, referaatijdschriften en literatuurlijsten verzameld (thans ruim 50.000 titelkaartjes). Aansluitend daarop vindt dan, voor het niet door bibliografieën gedekte gedeelte van de literatuur, het systematische literatuuronderzoek plaats in de reeds genoemde speciale collectie van lopende bibliografieën en referaatijdschriften, die juist voor dit doel in een afzonderlijke leeszaal opgesteld staat.

Voor het altijd moeilijk vindbare materiaal betreffende congressen, symposia

enz. staat een op onderwerp toegankelijk congresregister ter beschikking. De service die de bibliotheek met haar twee geografische catalogi, met het bibliografieënregister en met het congresregister aan haar bezoekers biedt is in het bibliotheekwezen vrijwel een unicum. Dit alles wordt mede mogelijk gemaakt door de sinds 1962 toegepaste methode van het maken van de titelbeschrijvingen. Deze worden namelijk voorzien van coderingen waarmee wordt aangegeven voor welke catalogi de kaartjes bestemd zijn en uitgesorteerd dienen te worden.

Tot 1949 was de aanwas van de bibliotheek een zodanige dat er gedrukte catalogi van konden worden gemaakt ten behoeve van de lezers. Sinds die datum verschijnen alleen nog maar keuzelijsten uit de aanwinsten; deze lijsten worden sinds 1953 wekelijks opgenomen in het tijdschrift 'Landbouwdocumentatie'. In het gebouw zelf is bovendien een zogenaamde toonkast waarin de voornaamste aanwinsten van de centrale bibliotheek twee weken voor bezoekers ter inzage staan. Wat de tijdschriften betreft, deze werden na de Tweede Wereldoorlog opnieuw geïnventariseerd en het resultaat van deze werkzaamheden werd gepubliceerd in de zogenaamde Wageningse Tijdschriftenlijst (3 delen met 12.000 titels). Inmiddels verschenen hierop 2 supplementen met ongeveer 9000 titels terwijl een derde supplement in voorbereiding is.

Als sluitstuk op het verzamelen van collecties en het ontsluiten daarvan, kan beschouwd worden het beschikbaar stellen waaronder dus alle zogenaamde dienstverlenende afdelingen van de centrale bibliotheek vallen. In dit verband kunnen genoemd worden de volgende dienstverleningen:

- 1 het vrij toegankelijk opstellen van een gedeelte van de collecties in de beide leesalen. Dit gedeelte omvat: naslagwerken, de lopende jaargang van ruim 600 van de belangrijkste tijdschriften (slechts 6% van het totaalbezit), de nieuwe aanwinsten (toonkast), duplicaatseries van enkele zeer veel gevraagde tijdschriften, zoals Landbouwkundig Tijdschrift, Soil Science, Nature etc., een volledige serie van de Wageningse dissertaties, de collectie eenmalige en lopende bibliografieën, de studium generale collectie.

- 2 rondzenden van portefeuilles naar de Afdelingen bevattende de nieuwste afleveringen van tijdschriften.

3 het uitlenen in de leeszaal of om mee naar huis te nemen of voor verzending per post. De aanvragen komen binnen mondeling, telefonisch, per post of per telex.

4 het verstrekken van reproducties. Er is de laatste jaren, mede door de stijging van personeelslasten en portiekosten enerzijds en door de voortdurende daling van de kosten van reproducties anderzijds een duidelijke tendens waar te nemen waarbij een verschuiving optreedt van de uitleendienst naar de reproductiedienst. De omzetten in deze laatste afdeling gaan stormachtig omhoog. Het was zelfs noodzakelijk, ten einde aan de sterk stijgende vraag het hoofd te kunnen bieden, om een sector zelfbediening te openen, een sector overigens die zich vanaf het eerste begin in een grote populariteit bij de bezoekers mocht verheugen.

Vanzelfsprekend worden deze dienstverleningen begeleid door een vrij intensieve activiteit op het gebied van het geven van inlichtingen en voorlichting.

Daarnaast heeft zich in de loop der laatste jaren een vrij grote interne en externe adviespraktijk op het gehele terrein van bibliotheek- en documentatiewezen ontwikkeld.

Tenslotte is het zeker van belang stil te staan bij de verdere ontwikkeling van de Wageningse bibliotheekbediening, zoals die haar neerslag vindt in het op de toekomst gerichte beleid. Dit beleid omvat onder meer de volgende punten:

1 Er zal door middel van nieuwbouw gestreefd moeten worden naar een belangrijke vergroting van het direct vrij toegankelijke deel van de collecties; hierbij moet in de eerste plaats gedacht worden aan de tijdschriften en aan de boeken voorzover zij bijvoorbeeld in de laatste 20 jaar verworven zijn. Hierbij moet worden aangetekend dat de bovengenoemde complete vrije toegankelijkheid van de collectie, althans van het meest gebruikte gedeelte daarvan, een primaire eis is voor een moderne wetenschappelijke bibliotheek; allerwege wordt het ouderwetse bibliotheektype met een groot, niet voor het publiek toegankelijk, magazijn en een klein, wel voor het publiek toegankelijk, areaal met uitsluitend naslagwerken en catalogi, verlaten ten gunste van volkomen vrije toegankelijkheid zoals die in verreweg de meeste Afdelings- en instituutsbibliotheken trouwens

reeds lang aanwezig is. Het thans bij de centrale bibliotheek in gebruik zijnde gebouw is vanuit dit gezichtspunt gezien een verouderde accommodatie.

2 De collectie studieboeken voor studenten zal uitgebouwd en afzonderlijk ondergebracht dienen te worden.

3 De collectie studium generale zal in een afzonderlijk vertrek vrij toegankelijk met goede leesfaciliteiten opgesteld dienen te worden.

4 De FAO collectie zal bijeengebracht moeten worden in een speciale eveneens vrij toegankelijke kamer met een afzonderlijke catalogus.

5 Voor de minder frequent gebruikte literatuur zal op korte termijn een depot dienen te worden ingericht.

6 Uitbreiding van de instructie aan beheerders van filiaal-, Afdelings- en desgewenst ook instituutbibliotheken dient overwogen te worden.

7 Het voorbereiden van het organisatorisch opvangen van de lopende bibliografieën in de vorm van magneetbanden, zodra die in de komende jaren ter beschikking zullen komen, ook op het gebied van de landbouwwetenschap.

Tevens zal de overschakeling op mechanisatie van bepaalde bibliotheektechnische handelingen steeds meer aan de orde komen. Een eerste begin ten aanzien van de samenstelling en publikatie van de tijdschriftenlijsten, bevindt zich reeds, dankzij de samenwerking met de andere grote Nederlandse wetenschappelijke bibliotheken en de Rijkscentrale voor Mechanische Administratie, in een iets meer gevorderd stadium van voorbereiding.

8 Voortzetting en uitbreiding van de samenwerking met - en service voor - de zogenaamde autonome instituten gevestigd te Wageningen. Hierbij wordt gedacht aan centraal catalogiseren van tijdschriften en boeken aanwezig in de bibliotheken van genoemde instituten, en ook bijvoorbeeld aan uitbreiding van het portefeuillesysteem ten behoeve van genoemde instituten, voorzover de normale bediening van de LH-Afdelingen intern dit tenminste zal toelaten.

TH. P. LOOSJES